

موسوعة النجف الاشرف

موسوعة النجف الاشرف

سید محمد موسوی

کتاب گرانسنگ «موسوعة النجف الاشرف» با اشراف جمعی از صاحبان فکر و ادب و با همت و تالیف آقای جعفر الدجیلی گرد آمده است. این کتاب در ۲۲ جلد وزیری به شکلی نفیس توسط انتشارات دارالأضواء بیروت و در سال ۱۴۲۸ ق منتشر شد، این مقاله به توضیح اجمالی کتاب می‌پردازد.

□ جلد اول این موسوعه با عنوان «النجف قدیماً» در ۵۱۲ صفحه تنظیم شده است.

مؤلف در آغاز می‌گوید: حضور در شهر نجف و در جوار امیرالمؤمنین(ع) و برپایی حوزه نجف اشرف و تردد حوزویان و زائران مرقد مطهر امام علی(ع) انگیزه‌ای در وی ایجاد نموده تا به تدوین این موسوعه پردازد. وی در گردآوری این کتاب، به معلومات دیگران بسنده نموده و از ساختار جدید که وقت زیادی می‌طلبد، صرف نظر کرده است. دو مقدمه برای این موسوعه نگاشته شده: یکی به قلم مرجع دینی آیه‌الله شیخ محمدتقی فقیه و دیگری به قلم استاد سید حسن امین

که اشاره‌ای به شهر مقدس نجف و این موسوعه نموده‌اند. سپس بحثی پیرامون موسوعه و تفاوت آن با معجم و دائرةالمعارف، به بیان برخی از دانشمندان آورده و نوشته است: در اصطلاح امروز، فرق بین موسوعه و معجم و دائرةالمعارف این است که نظام تألیف و نگارش در معجم و دائرةالمعارف، بر اساس حروف هجائیه است که از «الف» شروع و به حرف «یاء» پایان می‌پذیرد؛ اما در موسوعه بر اساس موضوعات و ذوق مؤلف شکل می‌گیرد.

منهج و روشی که این موسوعه طی کرده، به قرار زیر است:
الف) موضوعاتی که مربوط به نجف اشرف است و در کتاب‌ها، مجله‌ها و صحیفه‌ها آمده، مرتب و دسته‌بندی موضوعی شده است.
ب) هر آن‌چه یافته‌ایم، پیرامون یک موضوع آورده‌ایم و به یک مقاله بسنده نکرده‌ایم.

ج) نام نویسنده یا مؤلف را در آغاز و پایان بحث آورده و در صورت امکان، عکس و بیوگرافی مختصری از وی آمده است.

د) تمام مباحث وارد شده، ویژه نجف اشرف است و از دیگر عتبات سخنی به میان نیامده است.

ه) بر اساس مطالب یک بحث، صفحات مناسب در نظر گرفته شده و مقالات بدون کم‌وزیاد آمده است.

و) هر جا نیاز به تعلیق و شرح بوده، در پاورقی آورده‌ایم.
در بخش اول: موقعیت جغرافیایی مورد بحث قرار گرفته و در این رابطه بحث‌هایی مطرح شده است؛ مانند: کوفه و تاریخ آن، نجف قدیم، نجف پیش از اسلام، نام‌های نجف در حدیث، لغت و تاریخ، وادی السلام علت نام‌گذاری آن، فضیلت آن‌جا، شخصیت‌ها ی مدفون در آن‌جا از پیامبران و پادشاهان و عالمان، صحن شریف، درهای اصلی آن و... .

تا این‌جا مطالبی بود که در جلد اول از موسوعه نجف اشرف آمده است.

■ جلد دوم این موسوعه با عنوان «مشهد الامام علی (ع) - القسم الاول» در ۴۲۰ صفحه تنظیم شده که این جلد، بخش اول آن موضوع را در بر دارد.

در این جلد کتاب «فرحة الغری فی تعیین قبر امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب فی النجف» تألیف سید بن طاووس آمده است. این کتاب دارای دو مقدمه و پانزده باب می‌باشد:

مقدمه اول: این که دلیل بر مدفون بودن حضرت علی(ع) در غری چیست؟
مقدمه دوم: در آن‌چه که سبب شده تا مرقد مطهر آن امام همام برای مدتی مخفی باشد.

باب اول تا یازدهم پیرامون کوفه و محل دفن امام علی(ع) است که از زبان پیامبر و امامان معصوم بیان شده است.

باب دوازدهم: آن چه پیرامون قبر امیر مؤمنان(ع) از زبان زید بن علی بن الحسین رسیده است.

باب سیزدهم: آن چه پیرامون قبر امام علی(ع) از ابوجعفر منصور و هارون الرشید نقل شده است.

باب چهاردهم: آن چه گروهی از عالمان بزرگ پیرامون قبر حضرت علی(ع) گفته‌اند.

باب پانزدهم: پیرامون کراماتی که از مرقد مطهر آن امام بزرگوار رخ داده و دلیل بر مدفن آن حضرت است.

سپس در این جلد، از کتاب دیگری به نام «نزهة الغری فی تاریخ النجف والغری السری» تألیف شیخ محمد بن حاج عبود کوفی (۱۲۶۷ - ۱۳۴۹ق) یاد شده که پیرامون نام‌گذاری نجف و غری، ویژگی‌های دفن در نجف، برپا شدن گنبد بر قبر آن حضرت، و برخی از حوادث مربوط به سرزمین نجف اشرف بحث شده است. سپس بخشی را به عنوان «اول من دفن فی النجف علی عهد الامام امیرالمؤمنین(ع)» به قلم دکتر شیخ محمد هادی امینی آورده است و نیز عنوان: «من دفن فی النجف من صحابة الرسول الأکرم(ص)» را به قلم همان نویسنده در پی آورده است. آن گاه بخشی با عنوان «ما لا یغتفر فی شریعة التأریخ أو الغری مشهد سیدنا الامام علی(ع)» تألیف سید هبة‌الدین شهرستانی آمده و در پایان عنوانی به نام «مشهد الامام علی» نوشته دکتر سعاد ماهر محمد، آورده شده است.

■ جلد سوم موسوعه با عنوان «مشهد الامام علی(ع) - القسم الثانی» است که بخش دوم آن موضوع را در بر دارد و در ۵۲۶ صفحه تنظیم شده است.

عنوان آغازین کتاب «لمحة تاریخیة عن مشهد الامام علی بن ابی‌طالب(ع)» است که با نگاهی گذرا به تاریخ چهارده قرن گذشته، مباحثی را آورده که نویسنده آن شیخ کاظم حلفی است. آن گاه بخش‌هایی با عناوین زیر ذکر شده است:

الف) نقشه مختصری از مرقد امام علی(ع) و تصاویری از آن.
ب) فهرست کوتاهی از ترمیم‌ها و اصلاحاتی که طی سیزده قرن انجام شده است.

ج) اشاره‌ای به فضیلت زیارت آن امام همام و بعضی از شخصیت‌هایی که به زیارتش رفته‌اند.

د) ضریح‌هایی که برای مرقد مطهر آن حضرت طی قرن‌های گذشته ساخته‌اند.

ه) موقعیت نجف در ربع قرن گذشته.
و) درب جدید طلا که برای آن مرقد آماده شده است.
ز) خزانه حرم شریف و هدایای موجود در آن.
ح) تحفه‌ها و هدایایی که برای مرقد نورانی آن حضرت آورده‌اند؛ شامل تابلوها، قرآن‌ها، جواهرات، بافتنی‌ها و... در این زمینه توضیحاتی همراه با تصاویر آورده شده است.
ط) سازمان و مقررات عتبات مقدسه و شرطهایی که برای مدیران و خادمان در نظر گرفته شده است.
ی) متولیان و خادمان حرم شریف و خانواده‌هایی که در گذشته عهده‌دار این امر بوده‌اند.

□ جلد چهارم موسوعه با عنوان «النجف فی کتب الرحالة والمراجع الغربیه» در ۳۵۰ صفحه تنظیم شده است.

در بخش اول، سفرنامه بعضی از شرقی‌ها را ذکر نموده؛ مانند «سفرنامه ابن بطوطه» و آن‌چه که ایشان پیرامون نجف اشرف و روضه منوره آورده است. نیز «سفرنامه ناصرالدین شاه» و آن‌چه که پیرامون نجف اشرف و مسجد کوفه توضیح داده است و دیگر سفرنامه‌های شرقی‌ها. آن‌گاه به ویژگی‌های نجف در سفرنامه‌های غربی‌ها پرداخته و مطالبی را یادآوری کرده است.

سپس به نجف از دیدگاه منابع غربی اشاره کرده و بخش‌هایی به قرار زیر آمده است:

- الف) نجف در قرن پانزدهم
 - ب) نجف در قرن شانزدهم
 - ج) نجف در اوایل قرن هفدهم
 - د) نجف در اواسط قرن هفدهم
 - ه) نجف و مسلمانان هند
 - و) تهاجم وهابیون به عتبات مقدسه و نجف اشرف در سال «۱۲۱۸ق - ۱۸۰۳م»
 - ز) نجف در جنگ جهانی اول.
 - ح) انقلاب نجف.
 - ط) نجف در ایام انقلاب عراق در سال ۱۹۲۰م.
 - ی) روی کار آمدن ملک فیصل در سال ۱۹۲۱م.
- و ...

□ جلد پنجم موسوعه با عنوان «النجف فی الشعر» در ۳۲۸ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد، اشعار فراوانی پیرامون نجف، همراه با نام شاعران آمده است. سرآغاز کتاب، منظومه‌ای است که شیخ محمد سماوی در آن، تاریخ نجف اشرف را به نظم درآورده و در ۱۲۹۷ بیت گردآوری کرده است و مرحوم آیه‌الله شیخ محمدحسین کاشف الغطاء مقدمه‌ای بر آن نوشته و ستوده است. سپس به ذکر نام شاعران فراوانی پرداخته و اشعار آنان را ذکر کرده که در میان آنان بزرگانی چون: سید شریف رضی، صاحب بن عباد، سید محسن امین و ... به چشم می‌خورند.

□ جلد ششم موسوعه با عنوان «جامعة النجف الدینیة» در ۵۳۰ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد، به حوزه علمیه نجف اشرف و تحولات آن پرداخته شده و در آغاز، پیرامون تأسیس حوزه نجف، تغییرات آن، دوران‌های گوناگون آن و روش درس و بحث در آن مطالبی ذکر شده است:

الف) دوران اول حوزه نجف اشرف با انتقال شیخ طوسی به نجف شکل گرفت. وی ظرفیت قابل توجهی در این سرزمین مشاهده کرد و هیئت علمی منظمی را تأسیس نمود و جلسات تدریس را دایر کرد که اثرش در کتاب وی به نام «امالی الشیخ الطوسی» آشکار شده است.

ب) دوران دوم حوزه نجف اشرف، از نیمه دوم قرن دهم هجری است که پس از سه قرن مرکزیت علمی «حله»، مرکزیت علمی به نجف اشرف بازمی‌گردد.

ج) دوران سوم برای حوزه نجف که دوران کمال علمی است، در اواخر قرن دوازدهم هجری به دست آیه‌الله وحید بهبهانی شکل گرفته است. در این دوران اصول و فقه رونق گرفت و با تلاش فراوان دنبال می‌شد.

آن‌گاه به مراتب تحصیلی و جلسات درس و بحث و ویژگی‌های آنها و کتاب‌های درسی پرداخته و سیر علوم

دوران سوم برای حوزه نجف که دوران کمال علمی است، در اواخر قرن دوازدهم هجری به دست آیه‌الله وحید بهبهانی شکل گرفته است. در این دوران اصول و فقه رونق گرفت و با تلاش فراوان دنبال می‌شد. آن‌گاه به مراتب تحصیلی و جلسات درس و بحث و ویژگی‌های آنها و کتاب‌های درسی پرداخته و سیر علوم مختلف در حوزه علمیه نجف را از آغاز تا پایان بیان نموده است و اشاره‌ای نیز به علم فقه دارد. سپس در فصلی به یادآوری مدارس دینی در نجف پرداخته و از مدارس قدیم و جدید نام برده است.

مختلف در حوزه علمیة نجف را از آغاز تا پایان بیان نموده است و اشاره‌ای نیز به علم فقه دارد. سپس در فصلی به یادآوری مدارس دینی در نجف پرداخته و از مدارس قدیم و جدید نام برده است؛ از جمله مدرسه هندی، مدرسه سید محمدکاظم یزدی و مدرسه آیه‌الله بروجردی.

■ جلد هفتم موسوعه با عنوان «الدرس الحوزوی فی النجف - القسم الأول» در ۴۲۴ صفحه تنظیم شده است. این جلد از سه بخش تشکیل شده است: الف) در زمینه علم فقه؛ ب) در زمینه علم اصول؛ ج) در زمینه علم رجال.

درباره علم فقه مطلب را با میدان‌داری شیخ طوسی آغاز نموده سپس به دوران تکاملی آن در زمان وحید بهبهانی پرداخته، آن‌گاه به ذکر نام فقیهان و تألیفات آنان در طی هزار سال، به ترتیب حروف الفبایی پرداخته است؛ برای نمونه در آغاز، نام آخوند خراسانی را با کتاب‌هایش آورده است.

بخش میانی کتاب پیرامون علم اصول از زمان شیخ طوسی تا قرن حاضر می‌باشد و تحولات و روش‌های گوناگون میدان‌داران علم اصول و نظریه‌پردازان را یادآوری کرده است.

در بخش پایانی، به بحث از علم رجال از قرن سوم تا قرن پانزدهم پرداخته و به کتاب‌های چهارگانه اصلی در علم رجال و دیگر کتب رجالی اشاره کرده است.

■ جلد هشتم موسوعه با عنوان «الدرس الحوزوی فی النجف - القسم الثانی» در ۳۲۸ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد چهار محور به این ترتیب مورد بحث واقع شده است: الف) علم فلسفه و تحول در آن؛ ب) علم اخلاق و عرفان؛ ج) علم لغت؛ د) علم هیئت در حوزه نجف اشرف.

در محور اول، به تحول فلسفه در نجف، سرچشمه‌های اندیشه فلسفی نزد شیعه، دوران فلسفه در نجف، تعامل بین فلسفه و علوم دینی، علم فلسفه و تفسیر قرآن، فلسفه و اصول فقه و... پرداخته است.

در محور دوم، به علم اخلاق و عرفان در حوزه نجف اشرف، برکات معنوی مرقد نورانی غروی، اهمیت سرچشمه‌های تهذیب نفس و شخصیت برخی از اساتید اخلاق و عرفان اشاره کرده است.

در محور سوم، به علم لغت و برخی از صاحب‌نظران و اساتید این علم اشاره کرده است.

و در محور چهارم، به علم هیئت، هیئت قدیم، هیئت جدید و مناسبات آنها پرداخته است.

□ جلد نهم موسوعه با عنوان «الحركة الإصلاحية في الحوزة العلمية» در ۲۷۵ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد به مؤسسات و مدارس اصلاحی در نجف اشرف، سیر اصلاحات در درون حوزه علمیه، دوران مرحوم مظفر (صاحب کتاب المنطق و اصول الفقه) روش‌های آموزشی حوزه نجف، شیوه‌های اصلاحی برای آموزش و پژوهش در علم لغت، علم فقه، اصول فقه، علم منطق، علم کلام و ... پرداخته و پیشنهادات اصلاحی بعضی از صاحب‌نظران را برای مواد آموزشی و مراحل آموزشی آورده است. همچنین در این رابطه به اندیشه شهید صدر پرداخته که ایشان نه قدیم را به سبب قدیم بودنش رها نموده و طرد می‌کرد و نه جدید را به سبب جدید بودنش می‌پذیرفت؛ بلکه برای هر یک از آنها ویژگی‌ها و جاذبه‌هایی قائل بود که یکدیگر را کامل می‌کرد؛ بدین جهت از هر دو روش بهره می‌برد.

□ جلد دهم موسوعه با عنوان «المرجعية، قضایاها، تأریخها، رجالها» در ۳۳۲ صفحه تنظیم شده است.

این جلد در سه فصل بحث نموده است: الف) مباحث عمومی پیرامون مرجعیت؛ ب) تاریخ مرجعیت و قضایای آن؛ ج) بیوگرافی مراجع در نجف اشرف، بر اساس تسلسل تاریخی.

در فصل اول، مباحثی مانند: وظایف مرجعیت، جایگاه مرجعیت، دلایل ولایت فقیه، سخنان فقها پیرامون امور حسبیه، تفاوت حکم و فتوا، بعد اجتماعی و سیاسی مرجعیت، مرجعیت و نهضت مشروطه، بعد اخلاقی مرجعیت و مناسبات آنها آمده است.

در فصل دوم، مباحثی مانند: دوران‌های مرجعیت در زمان غیبت کبری، نظر شیخ طوسی، مفهوم اعلیّت از دیدگاه بزرگان فقها، نظر شیخ انصاری و میرزای شیرازی پیرامون وکالت، نظر چند تن از فقیهان بزرگ قرن اخیر درباره تقلید اعلم و ... آمده است.

در فصل سوم، مباحثی پیرامون مراجع گذشته، از زمان شیخ طوسی تا زمان حاضر آمده و درباره شیخ طوسی به تفصیل وارد شده و مطالبی نیز پیرامون اساتید و شاگردان وی و وفات ایشان یادآوری کرده است.

□ جلد یازدهم موسوعه با عنوان «المراجع فی النجف الاشرف - القسم الأول» در ۳۴۹ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد درباره مراجعی که وفات یافته‌اند، به ترتیب زمانی سخن رفته

در جلد نهم به مؤسسات و مدارس اصلاحی در نجف اشرف، سیر اصلاحات در درون حوزه علمیه، دوران مرحوم مظفر (صاحب کتاب المنطق و اصول الفقه) روش‌های آموزشی حوزه نجف، شیوه‌های اصلاحی برای آموزش و پژوهش در علم لغت، علم فقه، اصول فقه، علم کلام و ... پرداخته و پیشنهادات اصلاحی بعضی از صاحب‌نظران را برای مواد آموزشی و مراحل آموزشی آورده است.

است؛ خواه آن مرجع در سرزمین نجف اشرف به دنیا آمده و سکنی گزیده و در آن جا وفات کرده، یا این که مدتی کوتاه یا طولانی در نجف حضور داشته است.

اولین مرجعی که نام برده شده، مقداد سیوری صاحب کتاب مشهور «کنزالعرفان» از سال ۸۲۶ هجری می‌باشد. پس از او، نام محقق کرکی صاحب کتاب فقهی معروف «جامع المقاصد» که از سال ۹۴۵ هجری است، آمده و به همین شکل مراجع نجف را نام برده تا به آخرین نفر که مرجع عام جهان تشیع حضرت آیه‌الله سید حسین بروجردی در سال ۱۳۸۰ هجری است، می‌رسد. ضمناً تصاویر عده‌ای از مراجع بزرگواری که از آنها یاد شده، درج شده است.

■ جلد دوازدهم موسوعه با عنوان «المراجع فی النجف الأشرف - القسم الثانی» در ۲۷۷ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد نام بسیاری از مراجع آمده و به زمان حضور آنان در حوزه علمیه نجف اشاره شده است، که از جمله آنان آیه‌الله سید محسن حکیم، آیه‌الله سید محمد هادی میلانی، سید محمود شاهرودی، شهید محمد باقر صدر و سید احمد خوانساری می‌باشند، و نیز نام رهبر کبیر انقلاب امام راحل و رهبر معظم انقلاب حضرت آیه‌الله خامنه‌ای دام ظلّه العالی آمده است. درباره امام خمینی آمده است که ایشان در سال ۱۳۲۰ قمری در خمین متولد شد و در سال ۱۳۸۳ قمری به نجف اشرف هجرت نمود (تبعید شد)، از آن هنگام تا سال ۱۳۹۸ قمری که انقلاب اسلامی پیروز شد، در نجف حضور داشتند. درباره مقام معظم رهبری آمده است که ایشان در سال ۱۳۶۰ قمری در مشهد مقدس متولد شد و مراحل علمی را در آن شهر و در حوزه علمیه قم گذراند و سپس به نجف اشرف هجرت کرد و چند سال در درس اساتید و مراجع بزرگوار آن زمان: آیه‌الله سید محسن حکیم، آیه‌الله سیدابوالقاسم خویی، آیه‌الله سید محمود شاهرودی شرکت نمود.

■ جلد سیزدهم موسوعه با عنوان «الفقهاء فی النجف الأشرف - القسم الأول» در ۴۳۵ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد نام فقیهان بزرگی که در جمع مراجع تقلید بوده‌اند،

اولین مرجعی که نام برده شده،
مقداد سیوری صاحب کتاب مشهور
«کنزالعرفان» از سال ۸۲۶ هجری
می‌باشد. پس از او، نام محقق
کرکی صاحب کتاب فقهی معروف
«جامع المقاصد» که از سال ۹۴۵
هجری است، آمده و به همین شکل
مراجع نجف را نام برده تا به
آخرین نفر که مرجع عام جهان
تشیع حضرت آیه‌الله العظمی سید
حسین بروجردی در سال ۱۳۸۰
هجری است، می‌رسد. ضمناً تصاویر
عده‌ای از مراجع بزرگواری که از
آنها یاد شده، درج شده است.

آورده شده و نیز گروهی از کسانی که در علم فقه و فقاہت در سرزمین نجف اشرف به تحصیل اشتغال داشته و در مرتبه بعد از مراجع بوده‌اند، نام برده شده‌اند. اولین شخصیتی که نام برده، «محمد بن بدران الکوفی» است که در سال ۳۰۰ هجری در نجف اشرف بوده و در آن‌جا وفات یافته و از اساتید و مشایخ شیخ صدوق می‌باشد و آخرین فردی که نام برده «حسین نعمۃ‌العالمی» است. وی در جبل عامل لبنان به دنیا آمده و به نجف اشرف هجرت نمود و مدتی نزد اساتید بزرگی چون آخوند محمدکاظم خراسانی درس خوانده است. در بین این دو فردی که ذکر شد، نام افراد بسیاری آمده و اشاره‌ای به حضور آنان در سرزمین نجف و حوزه علمیه آن شده است.

■ جلد چهاردهم موسوعه با عنوان «الفقهاء فی النجف الاشرف - القسم الثانی» در ۳۰۳ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد که ادامه مجلد قبلی است، نام بسیاری از فقیهان و حضور یافتگان در حوزه علمیه نجف اشرف آمده است که از سال ۱۳۳۱ قمری تا ۱۴۰۰ قمری را - به ترتیب زمانی - در بر می‌گیرد.

اولین فردی که نام برده شده، جناب «زین‌العابدین تنکابنی» است. همچنین نام محدث بزرگوار، شیخ عباس قمی نیز ذکر شده و به تولد ایشان در شهر مذهبی قم پس از سال ۱۲۹۰ قمری اشاره و از برخی کتاب‌های وی مانند: «الکنی والالقب»، «نفس المهوم» و «الانوار البهیة» نام برده شده و تصریح دارد که کتاب «مفاتیح الجنان» ایشان شهرت فراوانی در میان مردم دارد و خانه‌ای نیست که در آن این کتاب دعا نباشد.

■ جلد پانزدهم موسوعه با عنوان «شعراء النجف؛ القرن السادس - القرن الثانی عشر» در ۳۶۲ صفحه تنظیم شده است.

در آغاز این مجلد، به رویکردهای موضوعی و فنی پیرامون شاعران نجف پرداخته و به رویکرد دینی، اجتماعی، عاطفی و ... اشاره شده است. سپس می‌گوید:

ما در این کتاب نام شاعرانی را که در کتاب‌های تراجم و غیره آورده شده و مدتی در سرزمین نجف اشرف بوده‌اند، آورده‌ایم و نام بیشتر کسانی که برای تحصیل علم به نجف آمده‌اند، چه رسد به آنان که نجف را محل سکونت خود و خانواده خویش قرار داده‌اند، بر اساس تاریخ وفات آن شاعران ترتیب داده‌ایم.

اولین شاعری که نام برده «سید ضیاءالدین فضل‌الله راوندی» (قرن ۶) است. وی یکی از فقیهان اسلام است که اشعار زیادی سروده که چند بیت از این اشعار

**نخستین شاعر از میان علمای نجف
که نام برده شده، شخصی به نام
«مهدی قزوینی» (۱۲۲۲. ۱۳۰۰
قمری) است. مرثیه‌ای که وی
در باره حضرت سیدالشهداء
سروده، از جمله شعرهای اوست
که در این مجلد آمده است. نام
یکصد نفر از شاعران نجف در این
جلد ذکر شده است.**

در کتاب آمده است. به ترتیب زمان (از قرن ششم تا دوازدهم) ۸۳ نفر را نام برده که آخرین آنها محمد بن یوسف الجامعی «محمی‌الدین» (۱۲۱۹ قمری) است.

□ جلد شانزدهم موسوعه با عنوان «شعراء النجف - القرن الثالث عشر» در ۴۰۱ صفحه تنظیم شده است.

در آغاز این جلد، به نجف اشرف در قرن سیزدهم و عوامل شکوفایی شعر در آن توجه شده و عامل اول آن را مرجعیت دینی و عامل دوم را رخدادها و حوادث عمومی ذکر کرده است. سپس ۸۹ نفر از شاعران نجف را نام برده که اولین آنها «ابوالحسن کوثر النجفی» است و قصیده‌ای نیز از وی آورده که پیرامون بشارت به ساکنان کوفه و نجف اشرف و مجاوران حرم امیرالمؤمنین(ع) است. آخرین فرد نام برده شده، «عباس القرشی» است. وی بخشی از علوم را در نجف اشرف فرا گرفته، اما در ادب و شعر معروف بوده است. سپس چند بیت از اشعار او آمده است.

□ جلد هفدهم موسوعه با عنوان «شعراء النجف؛ القرن الرابع عشر - القسم الاول» در ۴۱۳ صفحه تنظیم شده است.

در مقدمه این جلد می‌گوید:

قرن چهاردهم هجری در کشور عراق، بلکه در بین امت اسلامی و عموم مردم جهان حوادث بسیار مهمی روی داد که سرآغاز آن جنگ جهانی دوم بود و آثار آن در بعد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی نمود داشت و در این زمینه‌ها معادلات جهانی را تغییر داد. نجف در قلب این حوادث و رخدادها بود و بدین جهت برای مبارزه با توطئه‌های دشمنان، گروهی را سازماندهی کرد. شاید این رخدادها مهم، عامل نخستین و اساسی برای تحول شعر و حرکت جدید فرهنگی در نجف اشرف و عراق بود؛ همان‌گونه که چاپخانه‌ها و انتشارات و مجلات و روزنامه‌ها و از همه مهم‌تر کتابخانه‌های عمومی در این زمینه نقش‌آفرین بوده است. نخستین شاعر از میان علمای نجف که نام برده شده،

شخصی به نام «مهدی قزوینی» (۱۲۲۲ - ۱۳۰۰ قمری) است. مرثیه‌ای که وی درباره حضرت سیدالشهداء سروده، از جمله شعرهای اوست که در این مجلد آمده است. نام یکصد نفر از شاعران نجف در این جلد ذکر شده است.

■ جلد هجدهم موسوعه با عنوان «شعراء النجف؛ القرن الرابع عشر - القسم الثاني» در ۴۰۸ صفحه تنظیم شده است.

این جلد در ادامه جلد قبل است که نام گروهی از شاعران نجف آمده است. نخستین کسی که در این جلد از او نام برده شده «حسن البدر» (۱۲۷۸ - ۱۳۳۴ قمری) است. وی یکی از فقهای عصر خویش و نیز شاعر و ادیب فاضلی بوده است. سپس چند بیت از اشعار وی را آورده است. آخرین کسی که از او نام می‌برد شخصی به نام «هادی کاشف الغطاء» است که از خاندان کاشف الغطاء می‌باشد و یکی از چهره‌های این خاندان است و منظومه‌های گوناگونی دارد؛ مانند: «منظومة فی النحو» و «منظومة فی واقعة الطف». وی از شاگردان مرحوم آخوند و سید یزدی بوده است.

■ جلد نوزدهم موسوعه با عنوان «شعراء النجف؛ القرن الرابع عشر - القسم الثالث» در ۴۲۲ صفحه تنظیم شده است.

این جلد نیز در ادامه جلد قبل، نام گروهی از شاعران را آورده است. اولین فردی که نام برده شده «تقی الطریحی» (۱۲۹۹ - ۱۳۶۲ قمری) است. وی یکی از بزرگان خاندان طریحی و از ادیبان و فاضلان زمان خویش بوده است. سپس چند بیت از اشعار او را ذکر کرده است. آخرین فردی که با رقم ۲۸۲ در این جلد به عنوان یکی از شاعران نجف اشرف نام برده شده «محمود الحبوبی» (۱۳۲۳ - ۱۳۸۳ قمری) است. وی نیز از بزرگان خاندان حبوبی است که در نجف اشرف

متولد و در آن جا بزرگ شده است. آن گاه چند نمونه از اشعار وی را در موضوعات گوناگون آورده است.

■ جلد بیستم موسوعه با عنوان «شعراء النجف؛ القرن الرابع عشر - القسم الرابع» در ۴۵۹ صفحه تنظیم شده است.

این جلد نیز ادامه جلد قبل است که نام گروهی از شاعران نجف را آورده است. اولین فرد با رقم ۲۸۳ شخصی به نام «حبيب المهاجر» است که یکی از عالمان زمان خود و از ادیبان آن روزگار بوده است. آخرین فردی که ذکر نموده «حمید نجف» است که در جمع مستدرکات در این جلد آمده است. وی یکی از بزرگان «آل النجف» است که به علم و ادب و شایستگی شهرت دارند. سپس قصیده‌ای از وی را آورده است.

■ جلد بیست و یکم موسوعه با عنوان «شعراء النجف؛ القرن الخامس عشر - القسم الأول» در ۳۵۱ صفحه تنظیم شده است.

در این جلد ۵۹ نفر از شاعران قرن پانزدهم در سرزمین نجف اشرف نام برده شده‌اند. نخستین آنان به نام «محمدجواد مغنیه» صاحب کتاب‌های «معالم الفسفة الاسلامیة»، «الفقه علی المذاهب الخمسة» و «الشیعة والحاكمون» است. وی یکی از بزرگان خاندان خویش بوده و از فقیهان و نویسندگان و ادیبان برجسته است. ایشان در بیروت به دنیا آمده و همان جا وفات یافت و در نجف اشرف به خاک سپرده شد. چند بیتی از اشعار وی ذکر شده است.

آخرین شخصی که نامش در این جلد آمده، فردی به نام «محمدتقی الفقیه» (۱۳۲۹-۱۴۲۰ قمری) است. وی یکی از فقیهان اسلام و نیز از ادیبان و شاعرانی بوده که بعضی از اشعار وی منتشر شده است. سپس نمونه‌ای از اشعارش را آورده است.

■ جلد بیست و دوم موسوعه با عنوان «شعراء النجف؛ القرن الخامس عشر - القسم الثاني» در ۴۴۷ صفحه تنظیم شده است.

این جلد که آخرین جلد از موسوعه نجف اشرف است، نام گروهی دیگر از شاعران سرزمین نجف را آورده که جمعاً ۱۲۳ نفر می‌باشند. اولین آنها «عبدالکریم شمس‌الدین» (۱۳۲۴ - ... قمری) است که چند بیت از اشعار او در مدح امیرالمؤمنین (ع) ذکر شده است. آخرین نام «قاسم الجلالی» است که درباره حضرت آیه‌الله خوئی شعر می‌سروده و شعری از او پایان بخش این کتاب است. در پایان این جلد، فهرست عمومی نام شاعران نجف اشرف به ترتیب حروف الفبایی ذکر شده است.